

OKTOBER

DNB Magazine nr. 5, 2009

DNB MAGAZINE

Heleen Mees

over het gelijk van de
powervrouw

Dossier: *Happy couple*

Nederland en de VS

In dit nummer...

Vragen over de euro, pensioenen,
banken of verzekeraars?

Bel of mail de informatiedesk:

t 0800 - 020 1068 (gratis)

e info@dnb.nl

Neem eens een kijkje op www.dnb.nl

ARTIKELEN

07 / Mondiale betalingsbalansen
en de kredietcrisis

24/ Microdata DNB en CBS zijn
goudmijn voor onderzoekers

RUBRIEKEN

04/ Banktueel

06/ De mensen van het Frederiksplein: Frank Elderson

10/ Podium: 'Rood staan'

11 / De wereld in cijfers: 'Minder autoschade'

23 / Va Banque: 'Survival of the fittest'

26 / Profiel: Turkmenistan

28 / Kunstpodium: Mounir Fatmi

30 / Seminars: Angela Maddaloni

32 / In Beeld

12 / Essay: Leve de powervrouw

Het *old boys* netwerk sloot de ogen voor financiële wantoestanden. Tijd voor de powervrouw om de top te veroveren. Een essay van econoom/publicist Heleen Mees

16 / Dossier: Nederland en de VS

Nederlanders en Amerikanen doen graag zaken met elkaar. Ondanks de opkomst van de BRIC-landen, blijven de wederzijdse belangen onverminderd groot. Al moeten we de rol van Nederland ook weer niet overschatten: 'You're punching above your weight class'.

Nuchtere Hollanders

Nuchter, zo zien Nederlanders zichzelf graag. We blijven met beide benen op de grond, laten ons de kop niet gek maken. Rationeel tot in de haarvaten. De vraag is of dit zelfbeeld nog wel klopt. In de psychologie is al veel langer bekend dat emoties niet alleen maar gevoelens zijn die we ondergaan, zoals in het geval van hebzucht of angst. Ze spelen eveneens een belangrijke rol bij het sturen van ons gedrag. Ook in de economie is de laatste tijd meer aandacht voor de emotionele aspecten van ons denken en doen. Daarmee wordt van het klassieke economische principe dat mensen volledig rationeel tot een besluit komen, op z'n minst een deel afgeknabbeld. Nu is er op het emovlak zelfs goed nieuws voor beleggers. Velen van hen wanen zich immers rationele beestjes, terwijl ook bij hen emoties de boventoon voeren. Daardoor blijven zij bijvoorbeeld te lang vasthouden aan verliesgevende aandelen. Er schijnt een armband op de markt te komen die een signaal afgeeft wanneer de emoties door het beleggerslijf gaan gieren. Het is dan aan de belegger om even diep adem te halen, en goed na te denken alvorens te handelen. Het toppunt van nuchterheid, zou je zeggen. Of juist over de top nuchterheid in een samenleving die langzamerhand soapachtige trekken lijkt te vertonen.

De redactie

Wat je echt wilt weten

Gratis naar Kapitaal Amsterdam

Amsterdam heeft veel van haar naam en faam te danken aan haar rol als financieel centrum. Een groot aantal belangrijke financiële instellingen heeft er zich in het verleden gevestigd, zoals de in 1609 opgerichte Amsterdamse Wisselbank. Maar ook nu nog zijn in de stad veel instituten te vinden, zoals DNB, de AFM en Euronext. De tentoonstelling 'Kapitaal Amsterdam' in het Stadsarchief Amsterdam (Vijzelstraat 32) laat 400 jaar financiële geschiedenis van Amsterdam de revue

passeren. De belangrijkste locaties en begrippen, van geldlopers (zie foto) tot tulpenhandel, worden getoond aan de hand van oude en nieuwe beelden, historische objecten en multimediale presentaties. Vanwege het Hudsonjaar is er veel aandacht voor de bijzondere relatie met New York.

'Kapitaal Amsterdam' is te zien van 20 november t/m 28 februari 2010. Lezers van DNB Magazine kunnen gratis naar de tentoonstelling, via de bon elders in dit Magazine.

Risico's bij beleggingen van pensioenfondsen

Tijdens de traditionele middag voor beslissers bij pensioenfondsen, op de kop af een jaar na de teloorgang van Lehman Brothers, sprak DNB-directeur Joanne Kellermann over de risico's waaraan de beleggingen van de pensioenfondsen blootstaan. Tegen de achtergrond van de kredietcrisis had DNB deze beleggingen onderzocht. Het onderzoek wijst

uit dat bij een aantal fondsen de risico's worden onderschat. Die risico's hebben niet alleen te maken met externe factoren en met de gekozen strategische financiële opzet. Ze hangen voor een deel ook samen met zaken als een actief beleggingsbeleid, complexe derivatentransacties of uitbesteding van activiteiten.

Cartoon Nederland doet graag zaken met de VS (p. 16)

Wikken en wegen op 50-plusbeurs

DNB stond ook dit jaar weer met een informatiestand op de 50-plusbeurs. Van 16 tot en met 20 september konden bezoekers van de beurs terecht bij de stand voor informatie over de taken van DNB. Ruim 10.000 bezoekers maakten graag van de gelegenheid gebruik. Ongeveer 6000 50-plussers deden mee aan de prijsvraag: raad het gewicht van een goudstaaf. Hoewel er een 'echte' goudstaaf aanwezig was om aan te raken en op te tillen, bleek het toch

behoorlijk lastig om het juiste gewicht te raden. Schattingen varieerden van 8 gram tot 52 kilo. Het juiste antwoord: 12,5 kilo.

Catastrofe (niet) te overzien

Aardbevingen, overstromingen, orkanen: rampen leiden vaak tot hoge schade-posten voor verzekeraars, die zich daarvoor op hun beurt weer herverzekeren. Daarom willen zij natuurlijk weten wat de kans is op een catastrofe en wat de mogelijke kosten zijn. Daarvoor zijn er internationaal drie catastrofestandaardmodellen. Zo bepalen klimatologen op basis van de nieuwste klimatologische ontwikkelingen de kans op overstromingen. Geofysici onderzoeken de kans op aardbevingen. Andere specialisten maken modellen van de mogelijke financiële schade. Naarmate er meer gedetailleerde informatie is, wordt de schadeschatting nauwkeuriger:

huis met rieten dak aan de rand van bos zegt immers meer dan 'huis van half miljoen'. Twee catastroferisico-experts van Willis, een van de grootste brokers in de verzekeringswereld, spraken bij DNB over de modelontwikkeling. Vraagstuk is hoe verzekeraars een model het beste kunnen gebruiken: herverzekeren ze zich voor de maximaal te verwachten schade of voor het gemiddelde? Daarover is nog geen overeenstemming. Naarmate het onderzoek vordert, worden de modellen steeds beter. Echter, een model kan nooit meer dan een indicatie bieden. Een catastrofe is immers nooit helemaal te voorzien.

Geheimhoudingsplicht

Medewerkers in de schijnwerpers.
Deze keer: Frank Elderson, General
Counsel en divisiedirecteur
Juridische zaken over de geheim-
houdingsplicht van DNB.

door Marijke Hoogendoorn

Wat houdt de geheimhoudingsplicht in? 'Deze houdt in dat wij aan derden geen informatie mogen geven die te herleiden is tot individuele instellingen of personen. Een voorbeeld: op onze website staat hoe we risico's meten bij instellingen, maar niets over de resultaten daarvan per instelling.'

Wat zijn de voordelen ervan?

'Instellingen kunnen al hun informatie geven aan DNB in het volle vertrouwen dat het 'onder ons' blijft. Anders zouden ze een stuk minder scheutig zijn met het verstrekken van gegevens. Onze geheimhoudingsplicht waarborgt dus dat we zoveel mogelijk informatie krijgen en dat is een absolute voorwaarde voor goed toezicht. Om effectief te zijn, vindt het prudentiële toezicht van DNB voor een groot deel achter de schermen plaats: wij kunnen verschillende toezichtin-

strumenten inzetten, bijvoorbeeld extra kapitaaleisen stellen. Die instrumenten kunnen alleen effect hebben zolang er vertrouwen bestaat in de instelling. Stel: DNB zou publiceren dat 'het mis is bij bank X'. Dan stort het vertrouwen in en krijg je een bankrun. Op dat moment kan geen enkel toezichtinstrument meer effect sorteren en dan is het een verloren zaak.

De geheimhoudingsplicht staat overigens een goede verantwoording niet in de weg. De wet voorziet in toezicht op toezicht: de minister van Financiën kan onderzoek laten doen naar de wijze waarop DNB invulling geeft aan haar toezichttaken. Dit is onlangs gedaan voor Icesave en voor de overname van ABN AMRO. Ook komt er een onafhankelijk onderzoek naar de DSB Bank en de rol van de toezichthouders daarbij.'

In het parlementair onderzoek wordt van DNB gevraagd openheid van zaken te geven. Dit lijkt in strijd met de geheimhoudingsplicht.

'Het parlementair onderzoek biedt DNB de gelegenheid verantwoording af te leggen. Dat kan ook op heel veel punten, ondanks de geheimhoudingsplicht – bijvoorbeeld over de oorzaken van de crisis en de lessen die wij daaruit trekken. Ook bij vragen over een specifieke casus, bijvoorbeeld Icesave, blijkt uit de praktijk dat wij, mét inachtneming van de geheimhoudingsplicht, veelal toch veel nadere uitleg kunnen geven, bijvoorbeeld door met behulp van reeds openbare informatie inzicht te geven in de gevolgde werkwijze. Maar de wet is helder: DNB is verplicht vertrouwelijke toezichtinformatie geheim te houden. DNB mag de grenzen van haar geheimhoudingsplicht niet overschrijden.' •

Mondiale betalingsbalansen uit balans

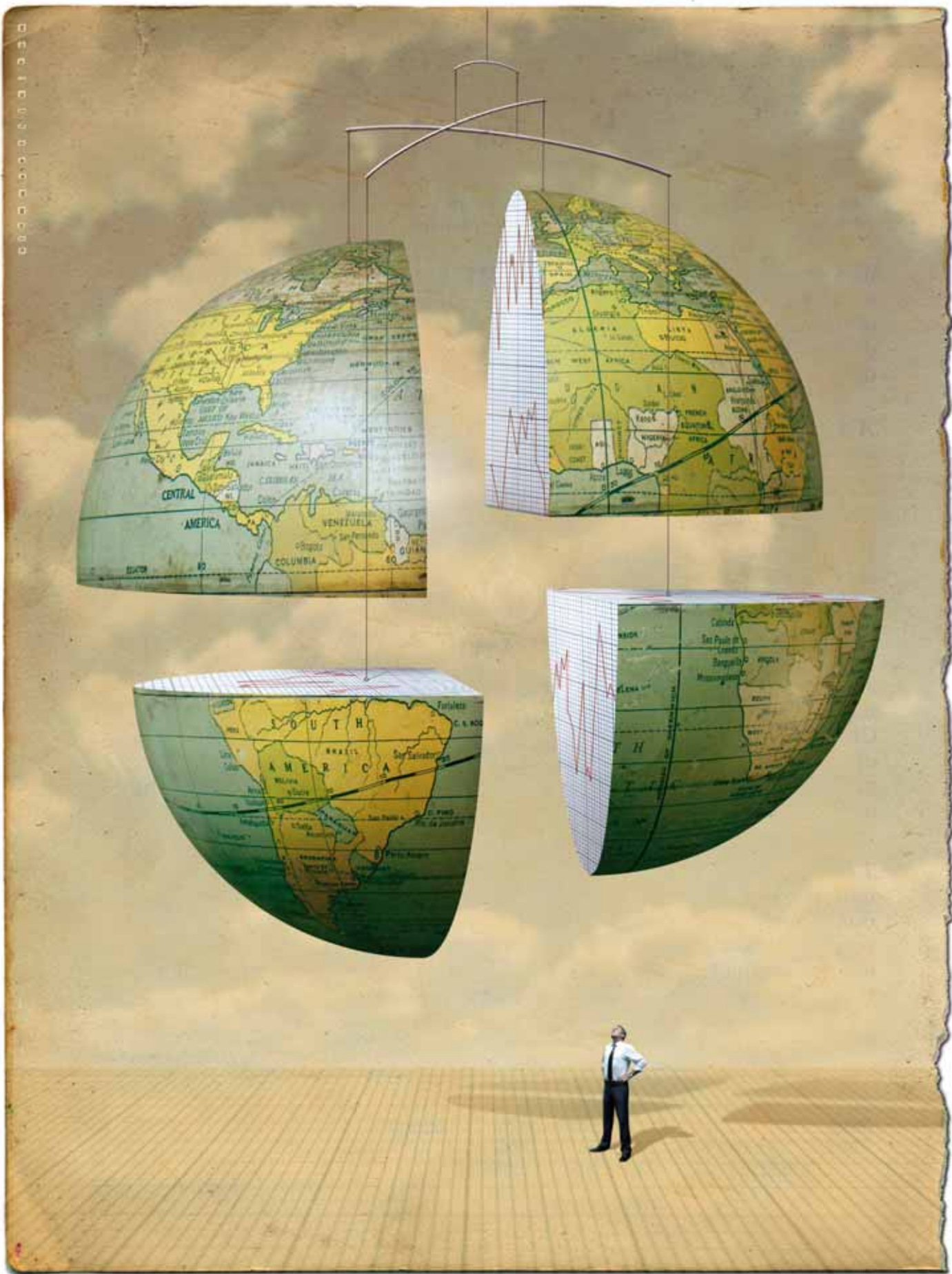
Toenemende overschotten en tekorten op de betalingsbalansen in de wereld hebben mogelijk bijgedragen aan het ontstaan van de kredietcrisis. Verdere vermindering van deze mondiale onevenwichtigheden zou goed zijn voor de wereldeconomie.

door Jeroen Hessel

Sinds begin jaren negentig kampt de wereldeconomie met toenemende onevenwichtigheden op de betalingsbalansen. Tegenover het oplopende Amerikaanse tekort op de lopende rekening (6% van het bbp in 2006) stonden stijgende overschotten in de olie-exporterende landen (zo'n 16% van het bbp in 2006) en in Aziatische landen als Japan en China (zo'n 11% van het bbp in 2007). Het tekort van de VS vloeit vooral voort uit de jarenlange sterke stijging van de particuliere consumptie. Hogere aandelen- en huizenprijzen zorgden voor vermogenswinsten, terwijl de gedaalde kapitaalmarktrente stimuleerde tot lenen. De particuliere spaarquote daalde tot minder dan 1% van het beschikbare inkomen in 2007. Elders in de wereld werd juist heel veel gespaard. In veel Aziatische landen zijn particulieren geneigd flink te sparen, mede vanwege de gebrekkige sociale voorzieningen en de onderontwikkelde financiële markten. En sinds de Aziëcrisis van 1998 streven veel Aziatische regeringen naar overschotten op de lopende rekening, soms door de wisselkoers via interventies laag te houden. Zij investeren hun overschotten bij voorkeur in de VS, mede vanwege hun voorkeur voor staatsobligaties. Daarbij is de dollar de belangrijkste mondiale reservemunt.

Negatieve schok

De ontwikkelingen die zorgden voor deze onevenwichtigheden hebben waarschijnlijk ook bijgedragen aan het ontstaan van de financiële crisis. Er bestaat echter nog geen consensus over de manier waarop. Volgens sommige economen zijn de oorzaken van de crisis vooral binnen de VS te vinden. Financiële innovatie – zoals securitisatie – heeft bijgedragen aan te uitbundige

‘De creatie van nieuwe zeepbellen is een potentiële bron van crisis’

kredietgroei. Het expansieve monetaire en budgettaire beleid heeft volgens deze economen de zeepbel in vermogensprijzen mede gevoed. Zo zou de Federal Reserve de beleidsrente na de recessie van 2001 te lang te laag hebben gehouden. Anderen zien de overschotten in Azië als een belangrijke oorzaak. Volgens hen heeft de toestroom van Aziatische besparingen de Amerikaanse kredietverlening helpen financieren en de kapitaalmarktrente laag gehouden. De vraag naar staatsobligaties en de lage rente zouden ook een zoektocht naar rendement op gang hebben gebracht, die risicopremies drukte tot zeer lage niveaus en de risico's in de financiële sector heeft vergroot. Sommigen denken zelfs dat de besparingen in Azië direct hebben bijgedragen aan de lage beleidsrente in de VS. Deze hogere besparingen betekenen een negatieve schok die wereldwijd groei en inflatie drukt. In de recessie van 2001 verlaagde vooral de Amerikaanse Fed de rente sterk om deflatie te voorkomen. Dit stimuleerde de consumptie en verzachtte de recessie, maar voedde tegelijkertijd de zeepbel op de huizen- en aandelenmarkt.

Motor

De crisis heeft zich snel over de wereld verspreid. Een lastige vraag is waar het economische herstel vandaan moet komen. Meestal zorgen de VS voor het herstel van de wereldeconomie. Tussen 2000 en 2006 kwam een derde van de mondiale consumptiegroei voor rekening van de VS. Deze groeimotor hapert echter, nu Amerikaanse consumenten meer sparen om hun vermogenspositie te verbeteren. Sommigen hopen dat Azië het stokje kan overnemen: tussen 2003 en 2007 kwam 29% van de wereldwijde bbp-groei uit Azië. Toch is het de vraag of deze regio de wereldeconomie uit het slop kan trekken. Het sterk op export gerichte Azië blijft erg afhankelijk van de Westerse vraag. China's exporten bedroegen in 2007 bijvoorbeeld 38% van het bbp. Azië zal last blijven ondervinden van de zwakke Westerse vraag, zodat zij hun hoge groei wellicht niet kunnen volhouden. De Chinese binnenlandse consumptie lijkt met 37% van het bbp te laag om deze terugval in de buitenlandse vraag te compenseren – laat staan om mondiaal voor voldoende

vraag te zorgen. De Chinese consumptie is namelijk nog maar een kleine motor: 4% van het wereld-bbp. Dat is veel minder dan de Amerikaanse 15%.

Zeepbellen

De crisis leidt naar verwachting tot een gedeeltelijke vermindering van de mondiale onevenwichtigheden. Het Amerikaanse tekort op de lopende rekening daalt door de lagere olieprijs en de hogere besparingen. Door de lagere olieprijs is het overschot van de olieproducerende landen bijna verdwenen, terwijl de afgenomen wereldhandel leidt tot kleinere overschotten in Japan en – in mindere mate – China. Een verdere vermindering van de onevenwichtigheden is welkom. Een sterkere binnenlandse vraag in overschotlanden maakt de wereldeconomie minder afhankelijk van consumptie in de VS, en zou daarmee het herstel kunnen bespoedigen. Bovendien vermindert dit de kans op nieuwe crises.

Eén potentiële bron van crises blijft het opdrogen van de financiering van het Amerikaanse tekort. De risico's hierop nemen toe, nu het expansieve monetaire en budgettaire beleid van de VS het vertrouwen in de dollar kan ondermijnen. De creatie van nieuwe zeepbellen is een andere potentiële bron van crises. Het zwakke economische herstel kan beleidsmakers verleiden om teveel monetair en budgettair te stimuleren, wat zeepbellen kan voeden. Als laatste kunnen onevenwichtigheden leiden tot protectionisme. Denk aan aansporingen om 'lokaal te kopen' in de Amerikaanse en Chinese stimuleringspakketten. Alle landen hebben dus belang bij een duurzame afname van de onevenwichtigheden. De VS hebben een goede monetaire en budgettaire exit-strategie nodig, om opnieuw toenemende tekorten op de lopende rekening te voorkomen en het vertrouwen in de dollar te behouden. Azië – en vooral China – moet haar groeistrategie meer baseren op een duurzame toename van de binnenlandse consumptie. Dit vergt een verdere ontwikkeling van financiële markten en van de sociale zekerheid. Op termijn kan ook een geleidelijke aanpassing van wisselkoersen behulpzaam zijn. •

Rood staan

In de rubriek voor lezersvragen, *Podium*, dit keer de vraag: even rood staan, wat kost me dat?

door Marijke Hoogendoorn

‘Het hangt er natuurlijk van af hoe lang je rood staat’, vertelt Judith Looman, expert betalingsverkeer bij DNB. ‘Kijk, je hebt gewoon rood staan en valutair rood staan. Stel, je hebt 500 euro op je rekening en schaft een nieuwe bakfiets aan van 1.500 euro. Een week later komt je salaris binnen. Over de week waarin je 1.000 euro in de min staat, berekent de bank debetrente.’ Iets anders is het ‘valutair’ rood staan. Met de aanschaf van die bakfiets wacht je tot je ziet dat je salaris is binnengekomen. Maar zonder dat je het weet kun je toch even rood komen te staan omdat sommige banken doen aan valuteringsverschillen tussen de boekdatum en de valutadatum. De boekdatum is de dag dat een bedrag daadwerkelijk is bijgeschreven of afgeschreven; de valutadatum is de dag

waarop het bedrag meetelt voor de renteberekening over je saldo. Voor een afboeking hanteert een bank dan één rentedag eerder en voor een bijboeking één dag later. Door die valuteringsverschillen kun je zelfs in de min komen te staan voor de renteberekening, ook al heb je precies genoeg geld op je rekening voor een uitgave. Dus als je die nieuwe bakfiets koopt direct nadat je salaris is gestort, waarmee je ruim 1.500 euro op je rekening hebt, dan kun je toch nog even ‘valutair rood’ komen te staan. Daar heb je op dat moment geen erg in. Pas aan het eind van de maand krijg je de rekening gepresenteerd.

Aan dit schimmige gebied van valutair rood staan, komt een einde per 1 november 2009. Valuteringsverschillen dan niet meer

vanwege Europese regelgeving. Voortaan moet elke bank de dag waarop een bedrag wordt bij- of afgeschreven direct meetellen voor de renteberekening.

Wat is de winst? ‘Je bent straks verlost van een boel kopzorgen en kosten vanwege het valutaire rood staan. Je loopt niet meer het risico dat je ongemerkt even rood komt te staan en daarover later debetrente moet betalen.’

Heeft Judith weleens rood gestaan? ‘Nee. Als ik iets groots wil kopen, maak ik eerst geld over van mijn spaarrekening.’ •

Ook een keer met uw vraag in DNB Magazine? Mail uw vraag naar: magazine@dnb.nl.

Minder autoschade

1995

Gemiddelde schade per motorrijtuig: 450 euro
Aantal motorrijtuigen: 6,5 miljoen

2008

Gemiddelde schade per motorrijtuig: 340 euro
Aantal motorrijtuigen: 8,9 miljoen

De gemiddelde schade per motorrijtuig, waaronder auto's en motoren, daalde in de afgelopen 13 jaar met 20%. Het gemiddelde schadebedrag staat nu op 340 euro. Opmerkelijk, want het wagen-

park nam in deze periode ruim een derde (2,4 miljoen voertuigen) toe. De verbeterde verkeersveiligheid is een belangrijke reden voor de afname. Zo waren er minder ernstige ongelukken, dankzij betere auto's

en een veiliger wegennet (bijvoorbeeld meer rotondes). Ook traject- en alcoholcontroles hadden een positieve invloed. Daarnaast waren er dankzij preventiemaatregelen minder autodiefstallen. •

Leve de powervrouw

Opvallend, meent publicist Heleen Mees: het waren vrouwelijke klokkenluiders die de misstanden bij Enron en Citigroup aan de kaak stelden. Mees vraagt zich af of met meer vrouwen aan de top een nieuwe crisis voorkomen kan worden.

door Heleen Mees

Zou het toeval zijn dat de grote financiële schandalen van de afgelopen jaren door vrouwen aan het licht zijn gebracht? In maart 2001 vroeg de toen dertigjarige Bethany McLean zich in het Amerikaanse zakenblad *Fortune* af waar beurslieveling Enron zijn geld eigenlijk mee verdiende. De Enron-top sprak er schande van, maar minder dan een jaar later was het aandeel Enron, dat eerder nog voor 90 dollar van de hand was gegaan, minder dan een dollar waard. In de daaropvolgende jaren kwamen ook andere omvangrijke boekhoudschandalen, zoals bij WorldCom en Ahold, aan het licht.

Sherron Watkins, die Vice-President Corporate Development was bij Enron, schreef in augustus 2001 een (anonieme) brief aan de toenmalige CEO van Enron, Kenneth Lay, om hem te waarschuwen voor de in haar ogen criminele boekhoudpraktijken. Samen met Cynthia Cooper, die het boekhoudschandaal bij WorldCom in de openbaarheid bracht en Coleen Rowley, die na de aanslagen van 11 september onthulde dat de FBI had nagelaten de terrorist Zacarias Moussaoui te onderzoeken, werd Watkins uitgeroepen tot Persoon van het Jaar 2002 door het Amerikaanse weekblad *Time*. Allemaal vrouwen als klokkenluiders.

Clubje mannen

Financieel analist Meredith Whitney publiceerde eind oktober 2007 een pessimistisch rapport over Citigroup, tot dan toe het grootste bankconglomeraat ter wereld. Hoewel Whitney

het bij het rechte eind had, het aandeel Citigroup verloor in de daarop volgende maanden bijna al zijn waarde, kwam haar waarschuwing haar op doodsb bedreigingen te staan. Ze is getrouwd met televisieworstelaar John 'Bradshaw' Layfield. Gelukkig maar. Sheila Bair, de voorzitter van de Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), pleitte ervoor om alle systematisch belangrijke financiële instellingen onder toezicht te brengen van de FDIC. Anders dan minister van Financiën Geithner en centralebankpresident Bernanke, wilde Bair tijdens de crisis niet-levensvatbare banken via een ordelijk proces failliet laten gaan in plaats van ze koste wat het kost met belastinggeld overeind te houden. Is het toeval dat de rol van de FDIC in het plan voor herziening van het financieel toezicht, dat Timothy Geithner afgelopen voorjaar heeft gepresenteerd, wordt gemarginaliseerd? Hetzelfde overkwam Brooksley Born, voorzitter van de Commodity Futures Trading Commission, toen zij twaalf jaar geleden het Amerikaanse congres waarschuwde voor de risico's van de derivatenhandel. De toenmalige centralebankpresident Alan Greenspan en minister van Financiën Robert Rubin legden haar abrupt het zwijgen op. Born maakte geen deel uit van het clubje mannen dat wekelijks met elkaar ging lunchen en tennissen in Washington DC.

Djenghis Khan

De Amerikaanse hoogleraar politieke wetenschap Valerie Hudson betoogde in *Foreign Policy* afgelopen juni dat de financiële

‘Het testosterongehalte in Amerikaanse mannen is aan het dalen’

crisis heeft aangetoond dat je de leiding van de financiële wereld niet over kunt laten aan mannen, en dat de samenleving als geheel beter af is als mannen en vrouwen meer op voet van gelijkheid met elkaar verkeren. Vrouwen zijn volgens haar nu eenmaal minder agressief en hanig, minder competitief en ze zijn minder geneigd om risico te nemen. Eigenschappen die in het bankwezen nieuwe stijl goed van pas komen.

Hudson baseert haar conclusie op evolutiebiologen die stellen dat mannen evolutionair gezien wel meer risico móeten nemen dan vrouwen, omdat ze aanzienlijk minder kans hebben om zich voort te planten. Maar Hudson haalt oorzaak en gevolg door elkaar. Kijk maar naar Djenghis Khan, de Mongoolse keizer uit de twaalfde eeuw na Christus. Er lopen tegenwoordig zestien miljoen mannen rond met zijn Y-chromosoom. Khan is daarmee achthonderdduizend keer zo reproductief als de gemiddelde man van zijn tijd.

Het geheim van zijn succes? Djenghis Khan verkrachtte de vrouwen en dochters van zijn vijanden, bouwde een keizerrijk en bevoordeelde bij de erfopvolging zijn zonen boven zijn dochters. In een samenleving waarin een enkele man meerdere vrouwen mag bezitten en hun seksualiteit beknotten, is de kans dat een vrouw zich voortplant automatisch groter dan die van de man. Het is het logische resultaat van mannelijke overheersing en niet de oorzaak, zoals Hudson suggereert.

Naarmate vrouwen seksueel meer vrijgevochten worden, neemt de voortplantingskans van mannen toe en zullen mannen, in Hudsons redeneertrant, minder geneigd zijn om risico's te nemen. Dat is in overeenstemming met een recente studie waaruit blijkt dat sinds de tweede feministische golf, waarbij vrouwen in de westerse wereld hun vrijheid verwierven, het testosterongehalte in Amerikaanse mannen aan het dalen is. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat het testosteronniveau van Europese mannen nog op peil is.

Michael Jackson

Vanuit evolutionair oogpunt is er ook alle aanleiding om te pleiten voor vrouwelijke promiscuïteit. ‘Godin van de jacht’ is namelijk wetenschappelijk onderbouwd. Uit experimenten met buideldieren blijkt dat de overlevingskansen van baby's met seksueel losbandige moeders bijna drie keer zo hoog zijn als die van baby's met monogame moeders. Vrouwen moeten dus, net als mannen, de wijde wereld in waardoor de voortplantingskans van mannen nog verder toeneemt. Dat vrouwen voorlopig nog minder agressief, hanig en competitief zijn en minder risico's durven te nemen dan mannen is niet zo gek. Het vervaarlijkste roofdier kan immers tot een schoothondje verworden als het maar lang genoeg wordt opgesloten en geknecht. Van wilde dieren in het circus is bekend dat zij zozeer gedomesticeerd zijn

Econoom, jurist en publicist Heleen Mees (1968) schreef dit essay op verzoek van DNB Magazine.

dat ze totaal vervreemd raken van hun natuurinstincten. Als de dieren vervolgens vrij worden gelaten in de natuur, blijven ze zich nog lange tijd gedragen alsof ze gekooïd zijn.

Maar het is geen goed idee om vrouwen louter op basis van de bestaande sekseverschillen toegang tot de top van de financiële wereld te geven. De kans is immers groot dat naarmate vrouwen hogere functies gaan bekleden en grotere verantwoordelijkheden krijgen de sekseverschillen vanzelf kleiner zullen worden. Dat betekent dat vrouwen gedrag zullen vertonen dat nu als typisch ‘mannelijk’ wordt beschouwd: agressief, competitief, autoritair en niet afkerig van risico. Kijk maar naar Nina Brink. Andersom zal een man die voor kinderen zorgt doorgaans typisch ‘vrouwelijk’ gedrag vertonen: zorgzaam, gericht op communicatie en bovenal risicomijdend (ik neem niet aan dat alle mannen gelijk wijlen Michael Jackson op papadag de baby over het balkon laten bungelen). Als voldoende vrouwen een plaats aan de top weten te veroveren en voldoende mannen thuis voor de kinderen zorgen, dan verliezen die eigenschappen vanzelf hun predikaat masculien en feminien.

Valkuil

Waarom dan toch vrouwen aan de top? In de eerste plaats omdat Nederlandse financiële instellingen zich niet kunnen

handhaven in een globaliserende markt als zij (meer dan) de helft van het aanwezige talent negeren. Niet alleen gaan meer vrouwen dan mannen naar de universiteit, ze presteren ook nog eens beter in academia. Vrouwen studeren sneller af en met betere cijfers. Dat geldt voor alle studierichtingen, maar bij de studies natuurwetenschappen, wiskunde en informatica is de voorsprong van vrouwen op mannen het grootst. Vrouwen kiezen bovendien vaak voor studierichtingen die de beste kansen bieden op een glanzende carrière in het bankwezen, zoals economie en Nederlands recht.

In de tweede plaats heeft de financiële crisis duidelijk gemaakt dat de neiging tot groepsdenken in de financiële wereld groot is. Diversiteit, niet alleen op basis van sekse maar ook op basis van cultuur en etniciteit, kan een effectief middel zijn om deze valkuil te vermijden. Het *old boys* netwerk is uiteindelijk alleen maar bezig om zichzelf in stand te houden. Bethany McLean, Sherron Watkins, Cynthia Cooper, Coleen Rowley, Meredith Whitney, Brooksley Born en Sheila Bair maakten daar geen deel van uit. Hun kritisch vermogen was daardoor in tact. Met zulke vrouwen in power kan een volgende crisis voorkomen worden. •

Holland-Amerika lijn

De ‘nieuwe wereld’ lijkt oud nieuws. Amerika levert in, Aziatische en Latijns-Amerikaanse economieën rukken op. Vraag is wat deze verschuiving betekent voor de vanouds sterke handelsband tussen Nederland en de Verenigde Staten.

Door Ellen Tolsma

De rol van de VS op het wereldtoneel lijkt af te nemen. Op de in september door het World Economic Forum gepubliceerde ranglijst van meest competitieve economieën, moet de VS haar eerste plaats afstaan aan Zwitserland. De ranglijst maakt duidelijk dat de traditionele economieën, zoals de Amerikaanse en Europese, fors krimpen, terwijl de BRIC-landen bijna zonder uitzondering hun concurrentiekracht zien toenemen. Amerika lijkt zich in haar nieuwe rol te schikken. Op de recente G20-top in Pittsburgh stelde president Obama zich zelfs lichtelijk bescheiden op. Hoe dan ook, wie een langetermijnvisie heeft zet niet langer al zijn geld in op de ‘oude nieuwe wereld’. Lobbyen in de Verenigde Staten heeft iets ouderwets gekregen. China, India, Brazilië: daar moet je naartoe als slimme investeerder. Masterclasses en congressen te over die helpen om de nieuwe markten te verkennen. Handelsdelegaties vertrekken om de haverklap naar Azië om in te zetten op een stevig stuk Hollandpromotie.

Hick-up

Hoewel misschien nog niet qua economisch belang, weten de nieuwe economieën qua attentiewaarde de VS moeiteloos voorbij te streven. Begrijpelijk, of deels ingegeven door de waan van de dag? ‘Het is iets te veel een hype aan het worden dat alles uit China moet komen’, meent Bas Pulles, commissaris voor buitenlandse investeringen bij de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA). De NFIA, onderdeel van het Ministerie van

Economische Zaken, probeert buitenlandse bedrijven warm te laten lopen voor investeringen in Nederland. ‘Azië maakt natuurlijk een ongekend grote groei door. Tot voor kort had China nog nauwelijks buiten haar grenzen geïnvesteerd en dat lijkt in één keer te zijn veranderd. Toch moeten we niet alle kaarten op China zetten en onze bestaande klanten hier zien te houden. Nederland is een klein land, maar desondanks investeert de VS tien keer meer geld in Nederland dan in China.’ ‘De belangstelling voor bijvoorbeeld India is gegroeid, maar dan heb je het over bedragen die echt *peanuts* zijn in vergelijking met wat er jaarlijks richting Europa en vooral Nederland gaat’, meent Simon Paul, beleidsmedewerker van de American Chamber of Commerce in the Netherlands, een belangenvereniging voor Amerikaanse bedrijven in Nederland. Volgens hem worden de gevolgen van de financiële crisis sowieso schromelijk overdreven. ‘De crisis is maar van tijdelijke aard. De omzet van Amerikaanse bedrijven is in 2009 weliswaar teruggelopen, maar het is daarmee teruggezakt naar het niveau van 2002. En zo dramatisch slecht hadden we het in dat jaar met z’n allen toch ook weer niet. De crisis is niets meer dan een *hick-up in the long-term view*.’

Harvard

Amerikadeskundige Willem Post van Instituut Clingendael is ook niet zo pessimistisch over de Amerikaanse economie: ‘Nog

‘Obama heeft het niet langer over de VS als *shining city on a hill*’

maar kort geleden was de heersende visie: als het in de VS fout gaat, zal China de ellende wel opvangen. Dat is onzin gebleken. Amerika en daarmee de mondiale economie is in een heel diep dal gekomen, maar de lichtpuntjes komen ook weer uit de VS. Obama heeft het voortouw genomen. Hij heeft de flexibiliteit gehad om enorme overheidsinvesteringen te doen. Wie had dat ooit gedacht? Daar is echt lef voor nodig, want in de ogen van veel Amerikanen ben je dan al snel een halve socialist. Het doemdenken ten opzichte van Amerika is echt volkomen misplaatst. De fundamentele problemen in de Amerikaanse maatschappij worden te veel uitvergroot en die van China en India onderschat. Het verschil tussen stad en platteland is in beide laatste landen gigantisch. De Amerikaanse middenklasse staat enorm onder druk, twaalf procent van de Amerikanen leeft onder de armoedegrens. Desondanks is de omvang van de middenklasse nog altijd onvergelijkbaar met die in India en China.’ Post geeft wel toe dat het Amerikaanse leiderschap ter discussie staat: ‘We leven in een overgangstijd. De ‘Great American Century’ van de vorige eeuw gaat misschien wel over in de ‘American Chinese Century’. Het verstandige van Obama is dat hij heel goed past bij deze overgangstijd. Hij heeft het niet langer over de VS als een *shining city on a hill*, maar als een onderdeel van een *global village*. Hij zoekt nadrukkelijk aansluiting met anderen, gaf bijvoorbeeld op de Afghanistan conferentie in Den Haag aan dat Amerika het zich niet kan permitteren om alles alleen te doen.’ De visie op het nieuwe Amerika is volgens Post ook te zien aan de topuniversiteiten zoals Harvard, waar het

wemelt van de Amerikanen van Chinese afkomst. De VS zet volgens Post hiermee in op de meerwaarde van diversiteit.

Marlies Dekkers

Vlak de VS vooral niet uit, willen de deskundigen maar zeggen. Veel Nederlandse bedrijven zien in de VS nog steeds een interessante afzetmarkt en een goed investeringsklimaat, omgekeerd doen Amerikanen graag zaken met ons. ‘Nederlanders zijn rechttoe rechtaan mensen. In de VS heb je weinig tijd om een pitch te maken. Ze willen daar meteen weten: wat is het kostenplaatje. Alle indicatoren worden onmiddellijk in geld uitgedrukt. Bij Aziaten is de kostenkant minder prominent aanwezig. Zij willen eerst een relatie met een zakenpartner opbouwen. Van Amerikanen hoeft dit niet zo nodig, zij willen direct zakendoen. Die cultuur matcht met de onze’, aldus Pulles. Het Ministerie van Economische Zaken heeft drie sectoren aangewezen waar de Hollandpromotie tijdens het Hudsonjaar (zie ook kader: ‘Hollandgevoel bij Hudsonviering’) extra op inzet. Allereerst de watersector. Nederland is in de VS actief op het gebied van drinkwaterwinning en waterbouw. In New Orleans maken ze bij de ontwikkeling van de ‘Deltawerken van de Mississippi’ bijvoorbeeld graag gebruik van Nederlandse kennis en kunde. Een tweede belangrijke sector is de financiële dienstverlening. In samenwerking met het Holland Financial Centre wordt de Nederlandse expertise gepromoot op terreinen als pensioenopbouw en de systematiek van pensioenen, emissiehandel en betalingsverkeer. De creatieve industrie heeft

Share the Good

CBS

W7426

Delis & Cafe Cyber

Le Sak

PENZER JEWELRY

LA PETITE SHAG SHOP
IMPORTED & DOMESTIC MAGAZINES, CIGARS, CIGARETTES, SOBA, BEER, LOTTO, ATM
63 SPRING ST.
IMPORTED & DOMESTIC MAGAZINES

SPRING ST
ONE WAY

J & GROCERY

‘We moeten nu echt eens af van ons Calimerocomplex’

als derde sector prioriteit gekregen. Pulles: ‘Op het gebied van mode, architectuur en computergames hebben wij echt grote namen in huis. Zoals lingerieontwerpster Marlies Dekkers en architect Ben van Berkel. Het paviljoen dat Van Berkel heeft ontworpen voor de Hudsonviering hebben we welbewust in Manhattan laten staan als gift aan New York.’

Brazilië

Samen met organisaties als de Schiphol Area Development Company (SADC) brengt de NFIA daarnaast het goede Nederlandse vestigingsklimaat onder de aandacht. ‘Het belastingklimaat is gunstig, we hebben een goed en flexibel douaneapparaat, we hebben veel kennis op het gebied van IT en luchtvaarttechniek, onze talenkennis is uitmuntend, onze bedrijfscultuur sluit aan bij de Amerikaanse én Nederland is distributieland nummer één’, somt Paul van den Brink, International Marketing Director van SADC, moeiteloos op. In de Schipholregio staan 1600 internationale bedrijven, waarvan de helft afkomstig uit de Verenigde Staten. Volgens Van den Brink neemt het aantal Aziatische bedrijven in de regio toe, maar blijft het aandeel Amerikaanse organisaties nagenoeg gelijk.

Hier zou wel eens verandering in kunnen komen, meent Harry Garretsen, hoogleraar internationale economie aan de Rijksuniversiteit Groningen en lid van de Sociaal Economische Raad. Productieprocessen worden volgens hem hoe langer hoe meer geografisch opgeknipt. Dit betekent dat productieprocessen over meerdere landen worden verspreid. ‘Azië zal dankzij concurrerend lage productiekosten een belangrijke rol kunnen

Hollandgevoel bij Hudsonviering

Het was een fantastisch Nederlands feestje vorige maand. Prins Willem-Alexander en prinses Maxima lieten zich fotograferen voor de New Yorkse skyline, het Empire State Building kleurde oranje en de New Yorkers konden poffertjes eten op Governors Island. Tuurlijk, het feit dat Henry Hudson 400 jaar geleden de ankers uitgooide bij Manhattan is vanuit historisch perspectief een herdenking waard. Maar rechtvaardigt dit wekenlange festiviteiten met een hoog Holland-promotie gehalte? ‘Ja’, vindt Bas Pulles van de Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA). Het Hudsonjaar was een uitgekiende gelegenheid om te netwerken bij het Amerikaanse zakenleven: ‘De grote winst van het Hudsonjaar is dat Nederland zich op een positieve manier op de kaart heeft gezet in groot New York. Er waren talloze interviews op nieuwszenders, de evenementen zijn prima bezocht. En de aanwezigheid van leden van het Koninklijk Huis deed het helemaal goed. Dat is een gouden zet geweest. Het totaalplaatje is absoluut overtuigend.’ Met als gevolg dat meer nieuwe investeerders de weg weten te vinden naar Nederland? Volgens Pulles heeft het Hollandgevoel vooral aantrekkingskracht uitgeoefend op Nederlandse migranten: ‘Mensen met Nederlandse roots hebben volop aan de festiviteiten meegedaan. Een niet te onderschatten groep, want er zijn er ruim vijf miljoen van in de VS, waarvan velen succesvol zijn in het bedrijfsleven. Als Nederlander heb je toch een streepje voor als je met zo iemand zaken wilt doen. Met staatssecretaris Heemskerk hebben we bijvoorbeeld bedrijfsbezoeken afgelegd in Boston, waaronder aan een biotechonderneming. De oprichter bleek veertig jaar geleden uit Nederland te zijn geëmigreerd. Dat praat meteen een stuk makkelijker.’

spelen in de ontwikkeling van halffabricaten. Fabricaten die daarna weer terug naar bijvoorbeeld de VS worden verscheept voor verdere verwerking. Behalve dat onder meer China en India interessante plekken worden voor de productie van deze artikelen, gaan deze landen straks ook nog eens zelf concurreren op de wereldmarkt.’ Ook in Latijns-Amerika zijn interessante ontwikkelingen gaande. Met *booming* Brazilië heeft de VS er bijvoorbeeld een aantrekkelijke afzetmarkt bij: ‘Men zegt wel eens: afstand doe er niet toe. Dat is niet waar. Hoe groter de afstand tussen twee landen, hoe minder handel er plaats vindt. En omgekeerd. Latijns-Amerika is voor de VS nu veel interes-

NL-VS in cijfers

Handelsstromen

(afgerond, in miljarden euro's)	2007	2008
Invoer van goederen en diensten uit de VS:	30.4	33.9
Uitvoer van goederen en diensten naar de VS:	23,8	23,2

Directe buitenlandse investeringen

(Afgerond, in miljarden euro's)	2007	2008
Nederland in de VS:	56.8	62.9
VS in Nederland:	90.0	91.7

Nederland is de derde investeerder in de VS, omgekeerd is Amerika voor ons de tweede investeerder

Bron: DNB/CBS

santer dan twintig, vijftientig jaar geleden.' De geografische versnippering, de opkomst van Azië en Latijns-Amerika: deze trends zullen een grote invloed hebben op de internationale handel. Is dit erg? 'Nee', meent Garretsen. 'De mondiale arbeidsverhoudingen verschuiven, maar zolang landen zich toelagen op waar ze goed in zijn is er niets aan de hand.'

Lichtgewicht

Voor Nederland betekent dit volgens Garretsen dat wij in moeten zetten op de kennis, het *human capital* dat wij in huis hebben: 'Het aanwijzen van sectoren waar we ons in moeten specialiseren? Het heeft geen enkele zin en werkt contra-productief. Je kunt daar heel erg de mist mee in gaan. Kennis, dát is onze toegevoegde waarde. En wat je produceert maakt dan niet eens zo veel uit. Ergens in de Nederlandse psyche zit het idee dat we moeten proberen zo goedkoop mogelijk te zijn. Onzin, qua kosten kunnen wij toch niet concurreren met de opkomende economieën. Zet in op kennis. Die kwaliteit mag wat kosten. Londen en München zijn niet bepaald goedkoop, maar wel erg geliefd om je als bedrijf te vestigen. Hoogopgeleide kenniswerkers, daar kan geen verlaging van de vennootschapsbelasting tegenop.'

Willem Post wijst op het innovatieve vermogen en de creativiteit die Nederland in huis heeft: 'Nu Obama zo inzet op duurzaamheid en groene energie kan de VS die kwaliteiten heel goed gebruiken.' Zitten ze daar dan wel te wachten op Nederlandse bemoedigen? 'Absoluut! We moeten nu echt eens een keertje af van ons Calimerocomplex. We hebben altijd het idee van: Nederland is zo'n klein landje. Zo weinig is zeventien

miljoen nou ook weer niet. Nederland is de zestiende economie ter wereld, in Delft en Wageningen beschikken we over hoogwaardige technologische kennis. Heineken, ING, Philips, Shell: het zijn merken die iedere Amerikaan kent. Maar weinig landen kunnen daar aan tippen, hoor. Het is in mijn ogen ook niet meer dan terecht dat we aan mochten schuiven bij de G20-top in Pittsburgh. Dat is absoluut geen zelfoverschatting geweest!' Worden we dan écht serieus genomen door bijvoorbeeld president Obama? 'Jazeker! Om een voorbeeld te noemen: de Obama-regering heeft met haar nieuwe Afghanistan-koers nadrukkelijk gekozen voor ons Hollandse model met veel aandacht voor wederopbouw. Als derde investeerder in de VS hebben we toch een aardige formele macht. Bovendien hebben we ons altijd een echte bondgenoot getoond. Minister-president Balkenende is van alle Europese regeringsleiders al zowat het langste aan de macht. Dat zijn zaken die echt tellen bij de Amerikanen.'

We moeten onze rol ook weer niet overschatten, vindt Garretsen: 'Je hebt het toch over twee ongelijke grootheden. Qua investeringen is Nederland misschien wel van belang, maar voor wat betreft de handel is onze rol bescheiden. Amerika heeft een relatief gesloten economie. Het merendeel van wat er besteed wordt, is door Amerikaanse producenten gemaakt. Wij importeren veel meer goederen uit de VS dan omgekeerd.'

Vooraf op politiek vlak heeft Nederland volgens Simon Paul weinig in de melk te brokkelen: 'Nederland is dan als een lichtgewicht in de categorie voor middengewichten. Of, zoals oud-president Bill Clinton dat noemde, "You're punching above your weight class". •

Survival of the fittest

door Robert Mosch, beleidsmedewerker bij de Nederlandsche Bank - Divisie Toezicht

Bankiers zijn geen kakkerlakken. Althans, een heel deel niet, en dat is een gemiste kans. Het blijkt namelijk dat kakkerlakken beter hun best doen – ze lopen bijvoorbeeld harder – als andere kakkerlakken toekijken. Dit fenomeen treedt ook op bij mensen en staat in de psychologie bekend als het ‘Hawthorne-effect’: aandacht leidt tot betere prestaties.

Naar aanleiding van de kredietcrisis, waarbij diverse banken met overheidssteun op de been moesten worden gehouden, is er grote aandacht van burgers, politici en toezichthouders voor bonussen in de bankensector. Vanuit toezichtoogpunt komt dit omdat bonussen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van de crisis. Het vooruitzicht van bonussen prikkelt werknemers tot risicovol gedrag. Dit maximaliseert hun bonus als het goed gaat, maar kan de soliditeit van de bank in gevaar brengen wanneer het misgaat. De maatschappelijke aandacht komt voort uit rechtvaardigheidsgevoelens. Het wringt als bankiers met veel geld naar huis gaan, terwijl hun baan is gered met belastinggeld van burgers bij wie de klappen van de crisis zijn terechtgekomen.

Al deze aandacht heeft echter nog nauwelijks geleid tot betere prestaties in de zin van terughoudendheid op het gebied van

bonussen. In de afgelopen weken werd bekend dat de bonussen bij Amerikaanse zakenbanken weer tot het niveau van vóór de crisis zijn gestegen. Uit DNB-onderzoek blijkt dat topmensen in Nederland die meer dan 1,5 miljoen euro per jaar verdienen, in 2008 een bonus van gemiddeld 311 procent van hun salaris ontvingen.

Dit lijkt meer op het gedrag van struisvogels dan van een andere diersoort. Ander onderzoek van DNB toont immers aan dat het vertrouwen van het publiek in de deskundigheid en integriteit van bestuurders van financiële instellingen is gehalveerd tussen 2007 en 2009. Om in te kleuren hoe groot deze daling is: het vertrouwen daalde grofweg van het niveau ‘vertrouwen in justitie’ tot onder het niveau ‘vertrouwen in politici’. Omdat vertrouwen in het algemeen makkelijker kwijt te raken dan op te bouwen is, zal het roer drastisch om moeten. De recent opgestelde Nederlandse Bankencode voor beloningen is daarbij een goed begin. Wanneer een gedragsverandering echter uitblijft, komt de vraag op of dit type bankiers ook niet een andere competentie van kakkerlakken mist. De kunst om door aanpassing aan de leefomstandigheden langdurig als soort te overleven. •

DNB maakt microdata toegankelijk

Goudmijn voor onderzoekers

De Nederlandsche Bank bezit miljoenen gegevens over Nederlandse bedrijven en financiële instellingen. Een deel is sinds kort toegankelijk voor wetenschappers. Hiertoe hebben DNB en CBS hun krachten gebundeld. De samenwerking opent een wereld aan nieuwe onderzoeksmogelijkheden, zeggen Pim Claassen (DNB) en Frans Hoeve (CBS).

door Rutger Vahl

Welke microdata verzamelen DNB en CBS?

Claassen: 'DNB heeft een wettelijke statistiektaak. We verzamelen gegevens ter ondersteuning van het monetair beleid van de Europese Centrale Bank en voor het opstellen van de Nederlandse betalingsbalans. Banken, verzekeraars, pensioenfondsen, overige financiële instellingen en gewone bedrijven rapporteren hun cijfers aan DNB. Tot nu toe werden hier alleen statistieken van gemaakt, maar nu zijn ook de brongegevens, de microdata dus, beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek.'

Hoeve: 'Bij het CBS gaat het om honderden persoonsbestanden en bestanden over bedrijven. Van gegevens over de belasting, tot die over werkloosheidsuitkeringen. Van productiegegevens van bedrijven tot consumentenprijzen. Net als voor DNB geldt voor CBS dat we deze microdata gebruiken als bron voor onze statistieken.'

Waarom worden deze gegevens nu toegankelijk?

Hoeve: 'Het CBS geeft onderzoekers al langer toegang tot een deel van zijn microdatabestanden, onder zeer strikte voorwaarden. Het gaat om circa 150 onderzoeken per jaar. Externe wetenschappers kunnen direct op de gegevens werken, vanaf hun werkplek via een beveiligde internetverbinding.'

Claassen: 'DNB ziet het toegankelijk maken van deze microdata als onderdeel van haar maatschappelijke taak. Het verzamelen en verwerken van microdata kost de samenleving geld. Door deze gegevens beschikbaar te stellen voor onderzoek worden ze maximaal benut. Om die reden adviseerde ook de Raad van Bestuur van de ECB centrale banken hun microdata beschikbaar te stellen voor wetenschappelijk onderzoek. DNB loopt hiermee voorop binnen het Europees stelsel van centrale banken. Dat we de gegevens zo snel toegankelijk hebben kunnen maken, komt door ons strategische partnerschap met het CBS. We mogen hun in de praktijk bewezen technologie gebruiken.'

Hoe zit het met de vertrouwelijkheid?

Claassen: 'Financiële instellingen en bedrijven waarvan gegevens in onze databanken staan, moeten er zeker van kunnen zijn dat informatie niet op straat komt te liggen. De beveiliging van de microdata heeft daarom de hoogste prioriteit. Alle onderzoekers tekenen geheimhoudingsverklaringen en alle gegevens zijn geanonimiseerd, waardoor onderzoekers microdata niet aan individuele bedrijven kunnen koppelen. Daarnaast is ook de toegang tot de gegevens streng gereguleerd. Ze zijn in principe alleen toegankelijk voor onderzoekers van Nederlandse universiteiten, planbureaus, Eurostat, de ECB en centrale banken die lid zijn van het ESCB. Journalisten die willen neuzen in onze microdata moeten we dus helaas teleurstellen.'

Hoeve: 'Het CBS heeft de technologie ontwikkeld om het werken met microdata door externe onderzoekers absoluut veilig te maken. Onderzoekers die via een internetverbinding contact leggen met de database hebben de indruk dat de gegevens rechtstreeks op hun scherm komen. Maar ze zien enkel een plaatje van de gegevens. Er worden dus geen microdata van DNB of CBS naar de computer van de onderzoeker gestuurd. De gegevens zijn ook niet te downloaden. Verder krijgt elke gebruiker een vingerlezer die controleert of de vingerafdruk van de gebruiker klopt. Op die manier voorkomen we dat ongeautoriseerde mensen toegang krijgen tot de informatie. Bovendien screenen DNB en CBS elke output die wordt geproduceerd op vertrouwelijkheid.'

Wat verwachten jullie van het onderzoek met microdata?

Claassen: 'Onze verwachtingen zijn hooggespannen, omdat voor het eerst een schat aan DNB-gegevens beschikbaar komt voor onderzoek. Wetenschappers kunnen nu onderzoek uitvoeren dat voorheen niet mogelijk was. Bijvoorbeeld of er ver-

Brievenbusmaatschappijen

Francis Weyzig doet sinds deze zomer onderzoek naar de handel en wandel van zogenaamde Bijzondere Financiële Instellingen, beter bekend als brievenbusmaatschappijen. Dit zijn onderdelen van multinationals met een postadres of kleine financiële afdeling in Nederland, veelal om ook te profiteren van gunstige fiscale regelingen. Aanvankelijk gebruikte Weyzig voor zijn onderzoek de algemeen toegankelijke statistieken van DNB, tot hij – min of meer bij toeval – van het bestaan van de microdata hoorde. Weyzig deed een aanvraag met deze cijfers te mogen werken, kreeg toestemming en werd daarmee de eerste onderzoeker van buiten de Bank die met de microdata mag werken. De econoom wil weten welke geldstromen er van en naar de brievenbusmaatschappijen in Nederland lopen. 'Zo hoop ik onder meer in kaart te brengen welke fiscale constructies er worden gebruikt en welke landen hier mogelijk nadeel van ondervinden. Dat kan alleen als ik gebruik kan maken van de financiële gegevens van individuele instellingen. Daarom zijn deze microdata voor mijn onderzoek onmisbaar', vertelt hij.

Zitten brievenbusmaatschappijen wel te wachten op dit onderzoek? Wat als naar aanleiding van zijn onderzoek de Nederlandse regering besluit de wetgeving aan te passen? 'Misschien ontdek ik juist dat het allemaal wel meevalt en is men blij met mijn onderzoek', lacht Weyzig. Hij stelt dat de microdata hem al enkele opvallende inzichten hebben opgeleverd. 'Maar voor conclusies verwijs ik iedereen naar mijn paper, dat naar verwachting begin 2010 verschijnt.'

schil zit in de manier waarop kleine en grote banken reageren op een renteaanpassing door de ECB. Of hoe de geldstromen lopen van en naar brievenbusmaatschappijen in Nederland. Ook de crisis kan aanleiding zijn voor nieuwe onderzoeksvragen. Ik ben erg benieuwd met welke onderzoeksvragen wetenschappers ons benaderen.'

Hoeve: 'Voor onderzoekers is het een goudmijn dat zij nu ook bestanden van DNB en CBS kunnen koppelen. Er gaat een wereld aan mogelijkheden open, omdat wetenschappers onderzoeksvragen kunnen stellen die met enkelvoudige bestanden niet zijn te beantwoorden.' •

Water schaarser dan olie in Turkmenistan

De kredietcrisis gaat aan het land voorbij, desondanks bouwt Turkmenistan een gelukspaleis om de somberheid van de wereldrecessie te verdrijven. Deel vijf in een serie over opkomende economieën.

door Marijke Hoogendoorn

Benzine is hier goedkoper dan water, grappen Turkmenen. Een interne vlucht boek je er voor een paar tientjes. Geen wonder, want 's lands economie draait op olie en gas. Onder de grond zit maar liefst 2,86 biljoen kubieke meter gas: daarmee bezit Turkmenistan de vierde grootste gasreserves ter wereld. En, alsof het allemaal niet op kan, bulkt het Centraal-Aziatische land ook nog van de olie: er liggen minstens 500 miljoen vaten voor het oprapen. Gemiddeld gaan er 40.000 vaten olie per dag de grens over en wordt voor 58 miljard kubieke meters gas per jaar geëxporteerd. Van het 'Russische gas' dat de EU consumeert komt de helft uit Turkmenistan.

Het land, een van de belangrijkste katoenproducenten van de oude Sovjet-Unie, verklaarde zich onafhankelijk in 1991. Jarenlang was de macht in handen van Nijazov, die zichzelf de titel 'Vader aller Turkmenen' ofwel 'Turkmenbasji'

schonk en zich benoemde tot president voor het leven. Twintig jaar lang regeerde hij met ijzeren hand over het land. Ruimte voor andersdenkenden was er niet, de oppositie werd de mond gesnoerd. Mensenrechtenorganisaties omschreven zijn bewind als een van de meest repressieve ter wereld. Hij had volgens de verhalen een grondige hekel aan de grijze standaardflats uit de Sovjettijd en stak de inkomsten uit de olie- en gasexport bij voorkeur in de bouw van talrijke grootse bouwwerken ter meerdere ere en glorie van zichzelf, zoals paleizen en standbeelden. Paradepaardje is de Ark van Neutraliteit, een twaalf meter hoog gouden beeld van de 'Vader aller Turkmenen' dat volautomatisch met de zon meedraait.

Persoonlijkheidscultus

Nijazov liet na zijn overlijden in 2006 weliswaar een boel paleizen achter, maar achter die schone schijn schuilt veel ellen-

de. Hoewel het land met zijn rijkdom aan olie- en gasvoorraden aanzienlijke inkomsten heeft vergaard, merken de gewone man en vrouw in de straat daar weinig van. Bijna 60% van de bevolking leeft nog altijd in grote armoede; onderwijs, gezondheidszorg en sociale voorzieningen verkeren in betreuenswaardige staat. Terwijl energie en wonen vrijwel gratis zijn, is er in veel dorpen geen schoon drinkwater. Velen van de vijf miljoen inwoners kunnen niet beschikken over goede gezondheidszorg. De sterftecijfers onder baby's en jonge kinderen zijn hoog: de Wereldgezondheidsorganisatie schat dat een kind jonger dan 5 jaar een risico van 50% loopt om te sterven. Sinds het overlijden van Nijazov rekt het land langzaam af met zijn persoonlijkheidscultus. Begin 2009 werd de nationale munt, de manat, geherwaardeerd. Daarbij werden enkele nullen van de munteenheid afgehaald, en verdwenen van de meeste biljetten het gezicht van de voormalige

Turkmenistan

Hoofdstad: Asjgabat

Staatsvorm: Republiek

Oppervlakte: 448.100 km²

Aantal inwoners: 5 miljoen

Nationale taal: Turkmeens

Munt: manat

Import uit: Rusland, Turkije, China, Oekraïne, Iran

Export naar: Oekraïne, Iran, Turkije, Azerbaidjan

autocraat. Anno 2009 staat zijn portret alleen nog op het biljet met de hoogste waarde, dat van 500 manat, ofwel zo'n 114 euro. Met de herwaardering van de munt is één nieuwe manat gelijk aan 5000 oude. Ook op andere terreinen lijkt er een kentering gaande. In september 2008 kwam er een nieuwe grondwet, die een meerpartij-stelsel belooft met meer invloed van het parlement.

De economie draait vooral op gas en olie, samen goed voor 90% van de export. De nieuwe regering onderkent het belang van economische diversificatie en investeringen in de publieke sector. Ook is de deur naar het buitenland op een kier gezet. De belangrijkste productiesectoren, olie, gas, katoen en graan, zijn nog steeds in handen van de Staat. De bedoeling is dat de privésector een groter aandeel krijgt. Verder is een start gemaakt met een ruraal ontwikkelingsprogramma om de landbouw en de levensstandaard op het platteland te verbeteren.

De woestijnrepubliek is een hoofdschakel in het grote spel rond energie in Centraal Azië. Rusland, China, Europa en de VS hebben er tegenstrijdige belangen. Rusland heeft vanoudsher een monopolie over de gaspijplijnen, maar Turkmenistan doet pogingen om zich aan de Russische houdgreep te onttrekken. Veel landen hebben belangstelling voor Turkmenistan's energiebronnen, en willen bijdragen in de ontwikkeling ervan mits de regering kan garanderen dat ze niet tot nationalisaties overgaat. Om toegang te krijgen tot de gasvelden, zullen er nieuwe pijpleidingen en routes moeten komen. Er wordt gewerkt aan een pijplijn naar China, en het land neemt deel aan de Nabucco-pijplijn, als alternatieve route voor gasleveranties aan Europa.

Olympisch dorp

De mondiale crisis lijkt voorbij te gaan aan het land dat jarenlang volledig afge-

sloten was van de buitenwereld. Over 2008 is de economie gegroeid met 10%, mede dankzij grote investeringen in de bouw en infrastructuur. Het IMF voorspelt een groei van minder dan 2% in Centraal Azië voor 2009, maar president Goerbangoeli Berdimoechamedov lijkt optimistischer met een groeivoorspelling van 10,7% voor zijn land. Toch neemt hij het zekere voor het onzekere en besluit zich daarom te wapenen tegen de crisis, op 's lands eigen, karakteristieke wijze: met de bouw van een gelukspaleis in de hoofdstad Asjgabat om 'de somberheid van de wereldrecessie te overtroeven'. Het paleis vormt onderdeel van een kolossaal bouwproject ter waarde van 750 miljoen euro. De Turkmeense autoriteiten ontvouwen dit voorjaar ook hun bouwplannen voor een enorm Olympisch dorp, inclusief een groot wintersportcomplex. Het land staat vooralsnog niet op de nominatie om Olympische Spelen te organiseren... •

Mounir Fatmi

door Alexander Strengers
Voorzitter Kunstcommissie

Met de urgentie van zijn kunst daagt Fatmi ons uit om op een nieuwe manier te kijken naar God, geloof en geweld. Zijn kunstwerken, zo stelt hij, zijn veel meer dan een reactie op de politiek – de kunst zelf is politiek. Het zijn de essentiële vragen van het leven die hem bezighouden – in zijn dagelijkse leven, in zijn werk. Wat betekent schuld? Waarom schrijven wij God met een hoofdletter? Wat als je iemand tegenkomt die alles verandert in jouw denkwijze?

De in Parijs gevestigde kunstenaar Mounir Fatmi (1970), die onder andere aan de Rijksakademie in Amsterdam studeerde, gebruikt vaak fragmenten van

teksten uit advertenties, het nieuws of een film. Vervolgens bewerkt hij deze boodschappen op verschillende manieren tot een kunstwerk, waarbij hij gebruik maakt van foto's, archiefmateriaal, video, en objecten uit het dagelijkse leven. Deze eenvoudige materialen krijgen een sterke symbolische lading door de manier waarop hij ze met elkaar in verband brengt. Zo heeft hij in de geluidssculptuur 'Save Manhattan' de geluidsboxen zó gearrangeerd dat zij de skyline van New York vormen.

De foto 'Connexions, Les Trois Livres' van Fatmi, de nieuwe aanwinst van de Kunstcommissie, toont een koran, een bij-

bel en een Franse bijbelvertaling, die met elkaar verbonden zijn via elektriciteitsdraden. Met weinig materiaal creëert Fatmi hier een sterk beeld. Een beeld dat tegelijk heel dubbelzinnig is. De boeken zijn aan elkaar gekoppeld, maar de snoeren vormen een onontwarbare kluwen. Waar het snoer gewoonlijk symbool staat voor verbinding en contact, doet deze wirwar ons eerder denken aan ernstige miscommunicatie. Daarmee maakt Fatmi ons duidelijk dat symbolen en afbeeldingen niet eenduidig zijn, maar meerdere betekenissen kunnen hebben. Aldus nodigt hij ons uit om na te denken over de grote vragen van schuld en geloof – de vragen die hem zelf zo intens bezig houden. •

Mounir Fatmi
Connexions, Les Trois Livres (2003-2006)
Kleurenfoto, 75x100cm

Langdurig lage rente stimuleert tot grote risico's

De lage rente zette banken er jarenlang toe aan om hun kredietvoorwaarden te versoepelen – tot het mis ging. Dit blijkt uit onderzoek van Angela Maddaloni van de ECB.

door Wilko Bolt

Onlangs zei Timothy Geithner, de Amerikaanse minister van Financiën, in een interview dat 'One (error) was that monetary policy around the world was too loose too long. And that created this just huge boom in asset prices, money chasing risk... That was just overwhelming powerful... We all bear a responsibility for that.' Terugkijkend zeggen veel economen dat de huidige financiële crisis is begonnen doordat banken hun kredietvoorwaarden enorm gingen versoepelen. En dat deze versoepeling werd aangedreven door lage rentes, ingedut banktoezicht en ongekende securitisatiemogelijkheden. Maar wat is hier eigenlijk van waar? Econoom Angela Maddaloni (ECB) heeft onderzocht welke factoren van invloed waren op de kredietvoorwaarden van banken in de afgelopen jaren, op basis van een jaarlijkse enquête onder banken (de zogenoemde Europese

Angela Maddaloni

Bank Lending Survey). Zij vindt bewijs dat vooral de langdurige lage rente ertoe leidde dat banken steeds meer risico gingen nemen bij de verschaffing van krediet. Steeds makkelijker werd het voor huishoudens en bedrijven om aan krediet te komen. En dit effect werd nog eens versterkt door zwakke toezichteisen. Het is vanzelfsprekend zaak dat monetaire beleidsvoorbereiders hiervan notie nemen. Een volgende kredietcrisis ligt namelijk – vroeger of later – weer in het verschiet! •

Recente seminars

Does Monetary Policy Affect Bank Credit Standards? Evidence from the Euro Area Bank Lending, Angela Maddaloni (ECB)

22 september:
The Great Inflation Drift, Marvin Goodfriend (Carnegie Mellon University)

01 oktober:
Misperceptions, Heterogeneous Expectations and Macroeconomic Dynamics, Richard Harrison (Bank of England)

13 oktober:
The case for Global Fiscal Stimulus, Douglas Laxton (IMF)

22 oktober:
Central Bank Policy Rate Guidance and Financial Market Functioning, Richhild Moessner (BIS)

TOEKOMSTIGE SEMINARS

03 november:
Calibration and Resolution Diagnostics for Bank of England Density Forecasts, Simon van Norden (HEC Montréal, Canada)

19 november:
Olivier Pierrard (Centrale Bank Luxemburg), *Titel nog niet bekend*

De seminars zijn een platform waar binnen- en buitenlandse wetenschappers hun onderzoekresultaten presenteren. Het actuele programma staat op www.dnb.nl. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Rodetta Noordwijk, tel. 020-5241984, e-mail: r.j.noordwijk@dnb.nl.

DNB PUBLICATIES

Onder meer de volgende uitgaven van de Nederlandsche Bank zijn verkrijgbaar:

'Scoren met beleid'
digitaal lesprogramma
tweede fase havo/vwo

'Waar voor je geld'
praktische lesopdrachten
tweede fase havo/vwo

'DNB in beeld'

'Goud, Geld en Geheimen'
publieksbrochure

'De geschiedenis
van ons geld'

'Echt of vals?'
cd-rom met de echt-
heidskenmerken van
de eurobiljetten

Periodiek verschijnen

- Jaarverslag
- Kwartaalbericht
- Statistisch Bulletin
- Overzicht Financiële Stabiliteit

DNB publiceert ook over haar wetenschappelijk onderzoek

- Working Papers
- Occasional Studies

Alle uitgaven zijn online beschikbaar.

U vindt ze op www.dnb.nl.

De uitgaven kunt u ook bestellen via onze website,
per email (info@dnb.nl) of via een brief die u kunt
richten aan: De Nederlandsche Bank
Afdeling Facilitaire diensten / Postkamer
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam

Colofon

DNB Magazine is een twee-
maandelijkse uitgave van
de Nederlandsche Bank.

Redactieadres:
DNB Magazine
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
t 020 524 5781 / 5753
f 020 524 2228
e magazine@dnb.nl
www.dnb.nl

Hoofdredactie:
Loek van Daalen

Eindredactie:
Marijke Hoogendoorn, Ellen Tolsma

Aan dit nr. werkten mee:
Wilko Bolt, Marcel Eggenkamp,
Jeroen Hessel, Heleen Mees,
Robert Mosch, Alexander Strengers,
Rutger Vahl

Fotografie / Illustraties:
ANP, Rhonald Blommestijn (Illustratie
p.8), Jurgen Huiskes (In Beeld, p. 32),
G.Karamyanc / Travel-Images.
com, Mark Mees, Rob Meulemans,
Roger Neve (coverfoto Heleen Mees),
Gerard Til (Foto Heleen Mees p.12)

Vormgeving en druk:
Joh. Enschedé (vormgeving),
Fd-Reproductie (productie)
Drukkerij De Bink (drukwerk)

Abonnementen:
Een abonnement op DNB Magazine
is gratis en uitsluitend schriftelijk
of per email aan te vragen.
Adreswijzigingen en opzeggingen
eveneens schriftelijk opgeven.

Abonnementenadministratie:
DNB Magazine
Antwoordnummer 2670
1000 PA Amsterdam
e aanvraagmagazine@dnb.nl

Artikelen uit DNB Magazine mogen
niet zonder toestemming van de
redactie worden overgenomen.

Amerikaanse invloeden in Nederland: een workshop country linedance in buurthuis Jacob Maris te Amsterdam-West. Daphne, docent linedance, geeft een groep mannen hun eerste les. Foto van Jurgen Huiskes

